

Італія

1. НАСЛІДКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДЛЯ ІТАЛІЇ. Італія була середньорозвиненою аграрно-індустріальною країною Європи. У Першій світовій війні загинуло понад 600 тис. осіб, 1 млн було поранено і 700 тис. осіб залишилися інвалідами. Загальні збитки від війни склали третину національного багатства країни.

Численні демобілізовані з армії особи не змогли знайти роботу й поповнили лави безробітних, яких в Італії налічувалося понад 2 млн осіб. Зовнішній борг країни за роки війни зріс у 4,5 разу, і віддавати його було нічим. Мобілізація сільського населення в роки війни призвела до скорочення рівня виробництва сільськогосподарської продукції та перетворення країни з експортера на імпортера продовольства.

Італія приєдналася до Антанти, сподіваючись задовольнити свої територіальні претензії. Однак держави Антанти оцінили її внесок у війну як дуже низький і не дотрималися своїх обіцянок, наданих напередодні вступу країни у війну. Отримавши лише західну частину Істрії з портом Трієст, Південний Тироль, Пулу і Горіцію, Італія стала «переможеною серед переможців».

Післявоєнне італійське суспільство охопили зневіра й розчарування у «вкраденій перемозі».

2. ІТАЛІЯ в 1919—1922 рр. ВИНИКНЕННЯ ФАШИЗМУ. У 1919—1920 рр. країну охопила глибока криза, що увійшла в історію як «червоне дворіччя». Учасниками страйкового руху стали понад 2 млн осіб. Вони вимагали 8-годинного робочого дня, збільшення зарплати, укладення колективних договорів з адміністрацією. У деяких містах через високі ціни на продукти страйкарі захоплювали продовольчі магазини й за допомогою профспілок розподіляли конфісковані продукти за низькими цінами. Робітництво для захисту від поліції створювало загони Червоної гвардії, для виконання функцій місцевої влади — фабрично-заводські ради. У Флоренції, Генуї, Болоньї та Мілані робітники захопили муніципалітети. Серед страйкарів переважали прибічники радикальних поглядів, що й обумовлювало їхні симпатії до перетворень у радянській Росії. Цей рух охоплював північні промислово розвинені регіони. Державна влада тут майже не діяла.

Робітничий рух викликав розгубленість уряду, який обіцяв збільшити зарплату робітництву. Проте після повернення заводів і фабрик під контроль власників останні відмовилися це робити. Страйкарі втратили довіру до уряду, профспілок і лівих партій, що закликали їх припинити боротьбу. Вони не мали сили, на яку могли спертися на час, коли в Італії виник фашизм. Одночасно південні регіони Італії охопив селянський рух, де його учасники стали відбирати землі у власників. Це примусило уряд піти на поступки й дозволити в деяких випадках передавати селянству захоплені ним землі.

Протестні настрої поширилися на ветеранів і військових, обурених зрадою союзників, що обманули країну. Вони із захватом підтримали гасла фашистів про відновлення національної величі й захоплення територій для включення їх до складу «Великої Італії».

Філософ Джованні Джентіле, один із засновників та ідеологів італійського фашизму

ЦІКАВІ ФАКТИ

Осередки італійських фашистів називали бойовими союзами (італійською «фаші ді комбаті менто»). Вони мали спеціальну напіввійськову форму — чорні сорочки, й організаційну структуру — поділ на когорти та легіони. Серед них було поширене привітання за давньоримським зразком — змахом витягнутої руки.

Віктор Еммануїл III

ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ

Віктор Еммануїл III (1869—1947) був третім королем єдиної Італії із Савойської династії. Незважаючи на традиційний для його династії союз із Німеччиною та Австрією, у роки Першої світової війни король підтримав Антанту, вважаючи,

що від цього Італія отримає більші територіальні придбання. Проте участь у війні лише погіршила становище країни й спричинила гостру економічну й політичну післявоєнну кризу. Тому Віктор Еммануїл III наполіг, у супереччю думці більшості наближених, на передачі влади в країні фашистам.

Із 1922 р. значення влади короля було суто номінальним. Б. Муссоліні обмежив її, зосередивши всі реальні важелі у фашистів. Фотографії Віктора Еммануїла III були замінені портретами дуче, кадри з участю короля вирізалися з фільмів тощо. Проте він ніколи не виступав проти рішень уряду фашистів, не робив нічого для захисту репресованих офіцерів та осіб із кола своїх наближених (навіть після появи расових законів 1938 р.). Це надзвичайно негативно вплинуло на повагу до монархії в країні. Одночасно король із неприхованою відразою ставився до фашистів.

У 1943 р. напередодні висадки союзників в антигітлерівській коаліції Віктор Еммануїл III підтримав рішення про усунення від влади й арешт Б. Муссоліні. Перш ніж німецькі війська вступили до Італії, він утік до Єгипту. Проте це вже не змогло врятувати авторитет монархії. У 1946 р. Віктор Еммануїл III зрікся престолу на користь свого сина. Того ж року італійське населення на загальнонаціональному референдумі висловилося за ліквідацію монархії.

ДОКУМЕНТИ РОЗПОВІДАЮТЬ

Із першої заяви Б. Муссоліні після призначення його головою уряду (1922 р.)

Те, чого не було до цього часу, є — уряд. І всі, слухайте мене добре, усі італійці повинні й будуть коритися. Італійці до цього часу нікому не корилися. Жоден уряд в Італії не мав реальної влади. Італійці повинні бути керовані... завжди, в усіх сферах життя.

Що, на вашу думку, хотів підкреслити своєю заявою Б. Муссоліні?

Ситуація в Італії відображала кризу тогочасної італійської державності у формі конституційної монархії. Фактично держава була неспроможна подолати труднощі післявоєнної доби. У листопаді 1919 р. відбулися перші післявоєнні вибори. Перемогу на них здобули соціалісти. Проте через міжпартійні чвари новообраний парламент змінити життя в країні не міг.

Італійський фашизм виник у 1919 р., спираючись на ідеї реваншизму, антикомунізму й соціальної демагогії. Він об'єднав усіх незадоволених ситуацією в країні. За своєю ідеологією фашизм представляв праворадикальні сили національно-консервативного характеру й виступав за першість інтересів нації та держави над інтересами людини.

Робітничий рух фашисти вважали ворожим, а тому закликали відновити порядок у країні й зберегти «велику націю». Вони відверто розпалювали реваншистські настрої в суспільстві. Так, восени 1919 р. загін, очолюваний Г.

д'Аннунціо, захопив порт Фіуме, який обіцяла передати Італії Антанта, але не зробила цього. Це сприяло сприйняттю фашистів у суспільстві як самовідданих патріотів.

У 1919—1920 рр. фашисти не становили небезпеки. На виборах 1919 р. вони не здобули жодного місця в парламенті. Однак погіршення ситуації та нездатність влади змінити її поступово збільшували кількість їхніх прибічників.

У листопаді 1921 р. на з'їзді своїх союзів у Римі вони створили Національну фашистську партію, яку очолив Беніто Муссоліні (він прийняв титул дуче — вождь), і проголосили курс на здобуття влади. Італія стала ареною насильства. Фашисти безкарно громили робітничі організації, зривали мітинги, влаштовували бійки й терор політичних противників. Спроби соціалістів їх зупинити були невдалими. Проте багатьом італійцям зухвалість послідовників Б. Муссоліні подобалася. На виборах 1921 р. фашисти вже здобули 35 місць у парламенті. Втоmlена безвладдям, економічними негараздами, низьким рівнем життя й відсутністю перспектив розвитку країна прагнула «сильної влади». «Демократія для ситих»,— так казали італійці.

Б. Муссоліні на першій сторінці італійської газети. 1920-ті рр.

ДОКУМЕНТИ РОЗПОВІДАЮТЬ

Витяг із Реформи політичного представництва (1928 р.)

Стаття 1. Кількість депутатів для всього Королівства встановлюється в 400 осіб...

Стаття 2. Вибори депутатів проводяться таким чином: а) представлення кандидатів у депутати організаціями, вказаними у статтях 3 і 4; б) призначення депутатів Великою Національною радою фашистів; в) схвалення депутатів виборцями.

Стаття 3. Право висувати кандидатів у депутати насамперед належить офіційно визнаним Конфедераціям профспілок...

Стаття 4. Крім того, висувати кандидатів у депутати мають право офіційно визнані організації виховного, культурного, освітнього, пропагандистського і добродійного характеру, які мають загальнонаціональне значення...

Стаття 5. Секретаріат і Велика рада фашистів... складають список призначених депутатів способом вільного вибору зі списку кандидатів...

Стаття 6. Голосування з метою схвалення списку призначених депутатів... здійснюється бюлетенями... за формулою: «Чи схвалюєте ви список депутатів, призначених Великою Національною радою фашистів?». Голосування відбувається відповідями «так» або «ні»...

Які факти свідчать про антидемократичність фашистської Реформи політичного представництва?

ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ

Беніто Муссоліні (1883—1945) — італійський політичний і державний діяч. У 1902 р. вступив до Італійської соціалістичної партії (ІСП). У січні 1915 р. створив організацію фашо (союз) революційної дії. Почав видавати власну газету «Пополо д'Італія». Після вступу Італії у війну пішов добровольцем на фронт, де був поранений і повернувся до політичної діяльності як національний герой. У 1919 р. очолив групу з декількох десятків осіб — фронтовиків, колишніх анархістів, карних злочинців, які стали зародком фашистського руху. У 1921 р. був обраний до парламенту, а в 1922 р. став прем'єр-міністром. Це стало початком встановлення фашистської диктатури. Б. Муссоліні став вождем країни (дуче). Прагнення перетворити Італію на могутню імперію підштовхнуло його на союз з А. Гітлером. У результаті Італія була втягнута в Другу світову війну й зазнала поразки. Коли в 1943 р. війська союзників висадилися в Італії, король дав наказ про арешт Б. Муссоліні. Проте німецькі диверсанти звільнили його й доправили на окуповану німцями північ Італії. У квітні 1945 р. німецькі війська зазнали поразки, а Б. Муссоліні був розстріляний.

27 жовтня 1922 р. Б. Муссоліні віддав наказ про «похід на Рим». Через три дні 25 тис. «чорносорочечників» дуче колонами вступили в Рим і влаштували там справжній погром. Король Віктор Еммануїл прийняв Б. Муссоліні й запропонував йому посаду голови уряду. Так Італія опинилася під владою фашистів.

3. ІТАЛІЯ в 1922—1939 рр. Уряд, який очолив Б. Муссоліні, був коаліційним. Однак дуче навіть не припускав думки, що хтось матиме іншу позицію, ніж він.

У 1924 р. відбулися парламентські вибори. Напередодні за наполяганням фашистів було прийнято новий виборчий закон, за яким партія, що набирала 50% плюс один голос, отримувала дві третини місць у парламенті. Вибори відбувалися в умовах терору і провокацій. Оголошену перемогу фашистів у новообраному парламенті піддав сумніву депутат-соціаліст Дж. Маттеоті, за що

був убитий. Опозиційні сили утворили «Авентинський блок», вимагаючи відставки Б. Муссоліні й розпуску парламенту. Проте дуче його просто розігнав і розпочав погроми опозиції.

У 1925 р. Б. Муссоліні заявив про початок другої хвилі боротьби за владу й висунув гасло: «Усю владу фашистам!». Після усунення з парламенту опозиції він у 1926 р. провів через парламент низку надзвичайних законів. Відповідно до них голову уряду призначав король, а не парламент. Від відповідальності перед останнім так само звільняв монарх. Уряд отримав право видавати замість законів декрети, місцеві органи влади були замінені префектами, яких призначав дуче. Старі профспілки та всі політичні партії, крім фашистської, заборонялися. Було відновлено смертну кару над ворогами держави, створювалися трибунал і таємна поліція, запроваджувалося заслання за політичні погляди без суду й слідства. У країні встановилися терор і однопартійна система. Лише за один день у країні було заарештовано і репресовано 12 тис. комуністів.

Б. Муссоліні скирдує снопи під час «битви» за врожай в Італії

ЦІКАВІ ФАКТИ

Явищами життя тогочасної Італії стали періодичні «битви» за хліб, дороги, осушення земель тощо. Під час них усі італійці мобілізувалися й разом із дуче працювали на полях, на будівництві доріг, проводили меліорацію долини річки По, споруджували греблі тощо. У цей період розпочалася масова перебудова Рима, що супроводжувалася грандіозними розкопками.

У 1928 р. фашисти провели Реформу політичного представництва, за якою отримали величезні можливості впливати на склад депутатів парламенту.

У 1927 р. було прийнято «Хартію праці», яка проголосила страйки кримінальним злочином і започаткувала запровадження «корпоративної системи» в економіці держави. «Корпоративна система» мала забезпечити «спільні національні інтереси». У 1934 р. в країні існувало 22 корпорації, що об'єднували промисловців, трудящих через нові, контрольовані послідовниками дуче профспілки, і посадовців фашистської партії. Уряд було замінено на Велику фашистську раду, а парламент — на Палату фаший та корпорацій. Дуче

проголосив, що «фашистська держава може бути лише корпоративною, інакше вона не буде фашистською». Взаємовідносини особи і держави в тогочасній Італії Б. Муссоліні стисло висловив у гаслі: «Усе в державі, усе для держави і нічого поза державою».

Корпоративна система стала специфічною формою запровадження державного регулювання економікою в поєднанні з фашистською владою. Пряме втручання корпоративної держави в економіку дало змогу мобілізувати ресурси, подолати кризові явища, модернізувати економіку й досягти економічної незалежності Італії.

Поза контролем фашистів залишалася лише церква, на конфлікт із якою дуче не наважувався, усвідомлюючи, що більшість італійців є ревними католиками. У 1929 р. Б. Муссоліні уклав із Папою Римським «Латеранський конкордат» про взаємне визнання Ватикану та Італійського королівства суверенними державами. Церква зберігала свій вплив на сімейні відносини та освіту, а італійський уряд виплачував Папі Римському значні грошові компенсації за відмову від претензій на весь Рим.

Значну роль послідовники Б. Муссоліні приділяли ідеології. 9 травня 1936 р. Італію проголосили імперією. Дуче поставив завдання «піднести на імперський рівень усе національне життя країни». Почалося масове військово-патріотичне виховання дітей із чотирьох років. Створювалися нові молодіжні організації, що мали прищеплювати культ сили і волі. Насаджувався культ особи Б. Муссоліні. Скрізь встановлювали його пам'ятники, вішали портрети й гасло: «Дуче завжди правий!». Навіть бокс, який подобався диктатору, оголосили «винятково фашистським засобом самовираження».

Терор — політика залякування, придушення політичних противників насильницькими методами, що використовується як засіб досягнення якої-небудь мети.

Репресія — захід державного примусу, покарання, у тому числі за ідейні переконання, нерідко позасудовим шляхом.

Корпоративна держава — одна із форм авторитарного режиму (наприклад у фашистській Італії)

**Плакат, присвячений другій італо-абіссинській (ефіопській) війні
1935—1936 рр.**

У 1938 р. в Італії з'явилися расові закони. Чиста арійська італійська раса оголошувалася вищою над іншими. Однак таких жахливих дій для реалізації цієї ідеї, як німецькі нацисти, італійські фашисти не чинили.

4. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ІТАЛІЙСЬКОГО ФАШИЗМУ. Зовнішньополітичний курс фашистів у 1920-х рр. був досить обережним. Спроба захопити острів Корфу зазнала невдачі, але в 1924 р. італійські сили нарешті заволоділи портом Фіуме. Були встановлені дипломатичні відносини із СРСР. Через два роки було досягнуто домовленості з Великою Британією про перерозподіл сфер впливу в Ефіопії на користь Італії.

У 1930-х рр. дуче перейшов до відверто агресивної зовнішньої політики боротьби за «національне розширення». Фашисти заявляли, що прагнуть відродити Римську імперію й перетворити Середземне море на «mare nostrum» («наше море»), як казали давні римляни. Реалізувати ці плани вони збиралися через загарбницькі війни.

Свою «цивілізаторську місію» в Африці фашисти розпочали з Ефіопії, яку окупували в 1935—1936 рр. Однак агресія проти Ефіопії унаочнила слабкість Італії, що й підштовхнуло її до зближення з ідеологічно близькою Німеччиною. Разом з останньою Італія втрутилася в громадянську війну 1936—1939 рр. в Іспанії, підписала Антикомінтернівський пакт у 1937 р. і взяла участь у Мюнхенській конференції 1938 р. Союз фашистської Італії і нацистської Німеччини закріпив укладений у 1938 р. «Сталевий пакт». У квітні 1939 р. Італія окупувала Албанію, яку також вважала сферою своїх інтересів.

ВИСНОВКИ

- Італія завершила Першу світову війну серед переможців, проте не отримала очікуваного від участі в ній.

- 1919—1922 рр. стали добою нестабільності, коли в країні склалися певні умови, за яких стало можливим виникнення італійського фашизму.
- Італійський фашизм як форма державного правління став різновидом тоталітарної диктатури. Його ідеологія склалася на основі поєднання засад націоналізму, соціалізму, католицизму і традиціоналізму.
- Зовнішня політика італійських фашистів відображала їхнє прагнення повернути втрачене й відродити «велич нації» шляхом загарбницьких війн.